WIKIPÉDIA

Szamogit nyelv

A Wikipédiából, a szabad enciklopédiából

A **szamogit nyelv** (szamogitül: *žemaitiu kalba*, litvánul: *žemaičių kalba*) avagy **szamogit nyelvjárás** (szamogitül: *žemaitiu tarmie*, litvánul: *žemaičių tarmė*) a litván nyelv egy, az ország északnyugati területein használt nyelvjárása, amelyet körülbelül 500 000-en beszélnek. A szamogit és a sztenderd litván beszélői csak nehezen értik meg egymást.

2008-ban létrejött a *Žemaitiu šalėnė* magyarul *Szamogit Párt*, amelynek a célja Szamogita autonómiájának elősegítése és a szamogit nyelv őrzése.

Szamogit nyelv Žemaitiu kalba	
Beszélik	Litvánia
Terület	Szamogitia
Beszélők száma	500 000 fő
Nyelvcsalád	Indoeurópai nyelvcsalád Balti nyelvek Litván nyelv **Szamogit nyelv**
Írásrendszer	Latin írás
Hivatalos állapot	
Hivatalos	—
Nyelvkódok	
ISO 639-3	sgs (http://www.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=sgs)

Tartalomjegyzék

A nyelvjárás elnevezései

A szamogit nyelvjárásnak nincs a magyarban meggyökeresedett elnevezése, tekintettel arra, hogy a balti nyelvek nincsenek a magyarországi nyelvészet figyelmének középpontjába, és nem készül róla leírás. A balti nyelvek – archaikus vonásaiknak köszönhetően – sokkal inkább az indoeurópai nyelvészet érdeklődésére tartanak számot, ezért a hagyományosan a finnugrisztikai kutatásban jeleskedő magyar nyelvészet keveset foglalkozott a balti nyelvekkel és nyelvjárásokkal.

A szamogitnak az egyes nyelvekben igen változatos az elnevezése, de alapvetően két típust különböztethetünk meg.

Az egyik forma a litván avagy szamogit eredetiből származik, amely annak a területnek a nevéből ered, ahol a szamogitot beszélik. Žemaitija egyrészt jelenti azt a történelmi területi egységet, amely a történelem bizonyos szakaszaiban a többi litvánok lakta területtől külön fejlődött; másrészt a mai Litvánia egyik kultúrtáját; a kettő azonban nem esik egybe. A *Žemaitija* névben a

žemas 'alacsony' szó található, a képzett szó tulajdonképpen 'alföld' jelentésű; és szemben helyezhető Litvánia másik nagy kultúrtájának nevével: az *Aukštaitija* elnevezésben az *aukštas* 'magas' szó található, és 'felföld' jelentésű. Ez a névváltozat található a litván *žemaičių kalba*, a szamogit *žemaitiu kalba*, a lett *žemaišu valoda*, a latgal *žemaišu volūda*, az észt *žemaidi keel*, az orosz *жемайтское язык* [ʐʲemajt͡skoje jazɨk], módosult formában pedig a võro *semaidi kiil* és a német *Schemaitisch (Sprache)* elnevezésekben (mindegyik kifejezés 'szamogit nyelv' jelentésű).

A terület másik neve a latinból származik, ennek formája *Samogitia*, ezt az elnevezést kölcsönzi a Britannica Hungarica nagyenciklopédia és magyar helyesírás szerint írja. A *g* hang megjelenése talán a Lettországban található, és Žemaitijával határos Zemgale (latinul: Semigalli) terület nevével lehet összefüggésben. A lett *Zemgale* szóban ugyanúgy az 'alacsony' jelentésű *zems* szó található, mit litván társáéban. A *gals* 'vég'-et, ebben az esetben 'határterület'-et jelent, és más földrajzi nevekben is megtalálható (pl.: Latgale). Ez a névváltozat található a finn *samogiitti(n kieli)* és az angol *samogitian language*. A magyar történelemtudományban a területet *Szamogitia* és *Szamogétföld* elnevezése a leggyakoribb, a lakosokat pedig *szamogitok*-nak vagy *szamogétok*-nak, gyakran *szamogit litvánok*-nak hívják, bár a területre létezik *g* nélküli változat *Samaitia* formában.

Bojtár Endre baltisztikai monográfiájában[1] ezt a nyelvjárást *žemaitis nyelvjárás*-nak nevezi, amely névben a *žemaitis* 'Žemaitija területen lakó vagy onnan származó férfi' jelentésű litván szót használja alanyesetű formában.

Mindezek alapján a szamogit nyelvnek avagy nyelvjárásnak számos potenciális alternatív elnevezése lehet, például: **szamogét nyelv**, **szamogét nyelvjárás**, **szamogitiai nyelv**, **szamogitiai nyelvjárás**, **žemaitis nyelv**, **žemaitis nyelvjárás**, **Žemaitijai nyelv** , **Žemaitijai nyelvjárás**, **alföldi nyelvjárás**, valamint egyéb megoldások.[2] Mindezekhez hozzá tartozik, hogy a szamogitok következetesen *nyelv*-ként, míg a litván adminisztráció következetesen *nyelvjárás*-ként határozza meg a szamogitot.

A litván nyelv nyelvjárásai

A litván nyelv két nagy nyelvjárási csoportra oszlik. Az egyik az északnyugaton beszélt *žemaičių tarmė* avagy alföldi nyelvjárás, a másik az ország többi részén használt *aukštaičių tarmė* avagy felföldi nyelvjárás. A litván irodalmi nyelv ez utóbbin alapul.

Az alföldi, vagyis a szamogit nyelvjárás további alnyelvjárásokra osztható. Az nyugati szamogitot a térkép barnával jelöli. Az északi szamogitnak van kretingai és telšiai változata, előbbi lazac színű, utóbbi rózsaszín. A déli szamogitnak van raseiniai változata, amely narancssárga, és varniai, amely citromsárga.

A felföldi nyelvjárási terület az ország területének nagyobb részét foglalja el, beszélői körülbelül háromszor annyian vannak.[3] A térképen a zöld színek jelölik a nyugati, a kékek pedig a keleti felföldi nyelvjárásokat; a lila a déli nyelvjárást mutatja.

A litván nyelvjárások:

- žemaičių tarmė - szamogit/alföldi nyelvjárás:
  - vakarų žemaičiai - nyugati szamogit: (Klaipėda)
  - šiaurės žemaičiai - északi szamogit:
    - kretingiškiai - kretingai (Kretinga)
    - telšiškiai - telšiai (Telšiai, Skuodas, Najoji Akmenė)
  - pietų žemaičiai - déli szamogit:
    - raseiniškiai - raseiniai (Raseiniai, Tauragė)
    - varniškiai - varniai (Varniai)
- aukštaičių tarmė - felföldi nyelvjárás:
  - vakarų aukštaičiai - nyugati felföldi:
    - kauniškiai - kaunasi: (Kaunas, Jurbarkas, Kaišiadorys, Prienai)
    - šiauliškiai - šiauliai: (Šiauliai, Joniškis, Jonava, Kėdainiai
  - rytų aukštaičiai - keleti felföldi:
    - anykštėnai - anykščiai: (Anykščiai)
    - kupiškėnai - kupiškis: (Kupiškis)
    - panevėžiškiai - panevėžysi: (Biržai, Panevėžys, Pazruojis)
    - širvintiškiai - širvintosi: (Širvintos, Ukmergė)
    - uteniškiai - utenai: (Utena, Rokiškis, Molėtai)
    - vilniškiai - vilniusi: (Vilnius, Ignalina)
  - pietų aukštaičiai - déli felföldi: (Alytus, Lazdijai, Šalčininkai)

Története

Szamogitia sok tekintetben másképpen fejlődött, mint a többi litvánok által lakott terület. Ez földrajzi elhelyezkedésével magyarázható: a tengerparti terület mindig is stratégiai jelentőséggel bírt, szárazföldi hidat képzett Livónia felé. Mivel Szamogitia a hódítások célpontjában volt, ezért a terület sokáig megőrizte közigazgatási különállását, bizonyos privilégiumokkal bírt, lazábbak voltak a feudális viszonyok, ugyanakkor erős volt a lokális identitás és kultúra.

A Kardtestvérek rendjének megalapítása

A balti törzsek differenciálódása a *Drang nach Osten* névvel is illetett német terjeszkedés idején gyorsult fel. A Baltikum meghódítására tett kísérlet fontos állomása volt, amikor Albert, rigai püspök megalapítja a Kardtestvérek rendjét 1202-ben, amely hamarosan terjeszkedésbe kezdett és 1218-ban elfoglalja Észtország

északi részét. A további területszerzések nyomán 1228-ban létrehozták a történelmi Livóniát, amelyhez folyamatosan csatolták a megszerzett balti területeket, és amely 1560-ig állt fenn.



A litván nyelv nyelvjárásai

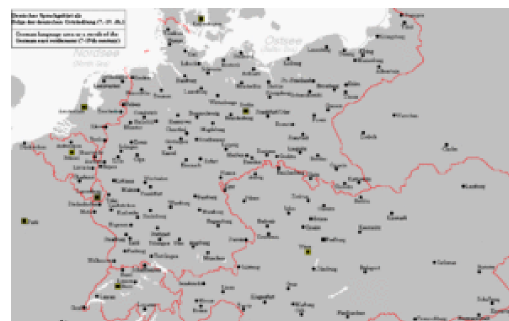
Szamogitia mint törzsi terület

A litván területek elleni hadjárat 1229-ben kezdődik. A balti törzsek keményen ellenállnak a hódítóknak. 1236-ban a saulei csatában a litvániai Šiauliai-nál a szamogitok és a szemigallok[4] egyesült serege döntő vereséget mér a Kardtestvériségre, a halottak között van a nagymester is. A veszteség arra kényszeríti a Kardtestvériséget, hogy összeolvadjanak a Német Lovagrenddel. A Lovagrenddel vívott harc nyomása alatt a litván törzsek folyamatosan közelednek egymáshoz, végül 1253-ban Mindaugas (szamogitül: *Mindaugs*) a sok kis királyság helyén létrehozza a Litván Nagyfejedelemséget, maga pedig Litvánia első fejedelme lesz.



Litvánia kultúrtájai

- Kis-Litvánia (Mažoji Lietuva)
- Szamogitia (Žemaitija)
- Felföld (Aukštaitija)
- Dzukija (Dzūkija)
- Szudóvia (Suvalkija)


A németek keleti irányú terjeszkedése.

1260-ban a durbeni csatában a mai Lettország területén található Durbe mellett a lettek, kúrok és litvánok egyesített serege legyőzi a Német Lovagrendet. A győzelem nyomán a rend által elfoglalt területeken lázadások törnek ki, amelyeket a rend csak nehezen tud leverni: 1274-ig tart porosz felkelés, 1290-ig pedig a livóniai felkelés leverése. Ugyanebben az évben elfoglalják a szemigallok által lakott Zemgale tartomány utolsó erődítményét is, és a tartomány beolvad Livóniába.

1385-ben a krevai unió keretében Jagelló (litvánul: *Jogaila*, szamogitul: *Juogaila*) litván fejedelem megállapodik a lengyel nemességgel: országát katolikus hitre téríti, a lengyelektől elfoglalt területeket pedig visszaszolgáltatja, cserébe elnyeri Hedvig lengyel királynő kezét. Jagelló II. Ulászló néven lengyel király lesz, és létrejön a Lengyelország és Litvánia közti perszonálunió. E közben 1404-ben a Német Lovagrend elfoglalja Szamogitiát.

A nyugatbalti nyelvű kúrokkal való együttélés nyomán a szamogit számos nyugatbalti jellegzetességet vett fel:
(Elöl a litván, utána a szamogit nyelvű példa.)

- A közbalti *i*-ből *ė* lett (pl.: *daryti : dėrbtė* 'csinálni', *anglisškai : onglėškā* 'angol', gimtadienis *: gėmėma dėina* 'születésnap').
- A közbalti *u*-ból *o* lett (pl.: *bulvė : bolbė* 'burgonya', *cukrus : sokros* 'cukor', *sūnus : sūnos* 'fia').
- Nyugatbalti *ei* (*ėi*) diftongus a keletbalti *ie* helyén (pl.: *vienas – vėins* ’egy’, *diena – dėina* ’nap’, *sniegas – snėigs* ’hó’).
- A *ti* és *di* hangkapcsolat megmaradása szemben a litván *ti>či* és *di>dži* változással (pl.: *skaičius – skaitlios* ’szám’; *medžiaga – medaga* ’anyag’, *pradžia – prodė* ’kezdet’).

Nem csak a nyugatbalti nyelvek hatottak erősen a szamogitre, de a velük törzsi szövetségben élő szemigallok/zemgalok (tkp. lettek) nyelve is:

- Az *-as* végződés *-s* alakúvá változott hasonlóan más balti nyelvekhez: lit. *tėvas* 'apa' - sgt. *tievs* - lett *tēvs* 'apa' - ltg. *tāvs* 'apa'.

Az eltérő hangtani fejlődés rendszerszintű eltávolodásokhoz vezetett. *Lásd még:* Főnévragozás.

Szamogitia mint önálló terület a Lengyel-litván Unión belül

1410-ben a grünwaldi csatában a lengyel és litván egyesített sereg legyőzi a Német Lovagrendet a mai Lengyelország területén található Grunwald mellett, a csatában szamogit lázadók is részt vesznek. A győzelem után a Lovagrend terjeszkedése megáll.

1413-ban Nagy Vitold (litvánul: *Vytautas Didysis*, szamogitul: *Vītauts Dėdlīsės*), litván nagyfejedelem véglegesen a Lengyel–Litván Unióhoz csatolja Szamogitiát. Európában utolsóként, 28 évvel a többi litván terület után, a szamogitokat is megkeresztelik. A terület megtartja bizonyos fokú önállóságát, külön püspökséget kap, és míg más litván területek vajdasággá alakulnak, Szamogitia fejedelemség marad, és megtartja privilégiumait. A területen lazábbak a feudális kötöttségek és erős a helyi önazonosságtudat. Ennek része még, hogy a keresztény vallást továbbra sem fogadják el egységesen a szamigotok. Sokan titokban továbbra is áldoznak pogány isteneknek és őriznek ősi szokásokat, amelyek a reformáció litvániai megjelenéséig fennmaradnak.

1569-ben a lublini unió keretében szorosabbra fűzik Lengyelország és Litvánia unióját lengyel erőfölénnyel. Az unió központja Varsó lesz, és Lengyelországhoz csatolják az ukrán területeket, megkezdődik a birodalomban a lengyelesítés.

Szamogitia Litvánia részeként

1759-ben, Lengyelország harmadik felosztása után a litván területek Szamogitiával együtt orosz kézre kerülnek. Szamogitia az oroszok elleni ellenállás központja és az anyanyelv őrzője lesz, itt csempészik a litván nyelvű könyveknek, amelyet az orosz hatalom betiltott. 1919-ben, az I. világháború után Litvánia függetlenedik, és 1939-ig önálló állammá lesz, Szamogitia pedig ennek része. 1940-ben Litvánia Szovjet megszállás alá kerül, amely alól csak 1991-ben szabadul fel, amelytől kezdve ismét önálló állam. Žemaitija a mai Litvánia öt nagy kultúrtájának egyik Aukštaitija, Dzūkija, Mažoji Lietuva és Suvalkija mellett.



A Baltikum 1260-ban,



1410-ben



és 1466-ban.

Az erőszakos lengyelítés és oroszosítás hatására a litván nyelv visszaszorult családi használatba. A 19. század nemzeti mozgalmai a Baltikumot is elérték. A litván nyelv megmentését és a litván önrendelkezés kivívást célul kitűző *Litván nemzeti ébredés* (litvánul: *Lietuvių tautinis atgimimas*) mozgalmának két szakasza volt. A 19. századi szakaszt *Szamogit újjászületés*-nek, a 20. századi szakaszt pedig *Éneklő forradalom*-nak nevezik. A viszonylagos önállósággal bíró, és a litván nyelvet jobban megőrző szamogit területek lettek a kiindolópontja a nemzeti mozgalomnak, a mozgalomban vezető szerepet töltöttek be a vilniusi egyetem diákjai: *Silvestras Valiūnas*, *Simonas Stanevičius* (szamogitül: *Sėmuons Stanevičios*), *Simonas Daukantas* (szamogitül: *Sėmuons Daukonts*) és *Motiejus Valančius* (szamogitül: *Muotiejos Valončios* avagy *Muotiejos Valontė*), akik mind szamogitiaiak voltak, és akiknek vitathatatlan szerepük volt a litván irodalmi nyelv létrehozásában.



A szamogit származású Simonas Daukantas a százas litván litas-on.

Hangtan és írás

Magánhangzók

A szamogit nyelvben tizennégy magánhangzó található: hét rövid és hét hosszú.

IPA	[ɑ]	[ɑː]	[e]	[eː]	[ɤ]	[ɤː]	[ɤː]	[æ]	[æː]	[i]	[iː]	[iː]	[o]	[oː]	[u]	[uː]	[uː]
Szamogit	a	ā	e	ē	ė	ė̄	(õ)	–	–	i	ī	–	o	ō	u	–	ū
Litván	a	ą	–	ė	–	–	–	e	ę	i	į	y	o	–	u	ų	ū
Magyar	(ȧ)	á	(ë)	é	–	–	–	(ä)	(ā̈)	i	í	–	o	ó	u	–	ú

A magánahngzók szimmetrikus rendet alkotnak, minden rövid magánhangzónak van hosszú párja. Ez utóbbiakat az írásképben a betű fölött elhelyezett makron különbözteti meg. A hosszúság ilyetén jelölése a lett írásrendszer elvét tükrözi. A litvánban a hosszúságot az esetek többségében a betűhöz kapcsolt ogonek avagy bal farok fejezi ki *(ą, ę, į, ų)*. Ennek oka, hogy az ogonek eredetileg nem hosszúságot, hanem nazalitást jelölt, a magánhangzó nazalitása azonban később nyúlássá változott. A rövid-hosszú szembenállás jelölése már korábban is szükségszerű volt, ezért a nem nazálisokból létrejött hosszú magánhangzóknak más megkülönböztetése is kialakult, a hosszú *í* hangot *y*, a hosszú *ú*-t pedig *ū* jelölte. Ennek megfelelően ennek a két hangnak a szinkróniában több jelölési módja is van: *í = y / į, ú = ų / ū*. A szamogit hangjelölésben (amely csak néhány éve alakult ki) egy betű csak egy hangot jelöl.

A szamogit *a* betű a magyar nyelvjárásokban is ismert rövid *á* hangot jelenti, amelyet a nyelvjárástan *ȧ*-val jelöl.
Az *e* betű a rövid *é* hangnak felel meg, ezt a magyar nyelvjárástan *ë*-ként írja.

A szamogitban létezik egy hang, amely mind a litvánból, mind a magyarból hiányzik. A hátul képzett középzárt [ɤ] hang, amely leginkább a magyar *ö*-höz hasonlít, megtalálható számos balti finn nyelvben, így az észtben, a võroban és a lívben is. Ezkben a nyelvekben tildével ellátott *õ* betűvel írják. A szamogitban ezt a hangot a pontos *ė* jelöli, míg a litvánban az *ė* az *é* jelölője. Hosszú változatának, az [ɤː]-nek kétféle írása lehetséges, de mindkettő problémás. Egyrészt jelölik *ō̃*-vel, ez azért nem szerencsés, mert más nyelvekben evvel a betűvel rövid hangot jelölnek. A másik megoldás logikusabb, e szerint az *ė* makronnal ellátott változatát, az *ė̄*-t használják. Evvel a karakterrel viszont az a baj, hogy a szabványos betűkészletekben nem található meg, ezért az *ė*-ből és egy különálló diakritikus jelből (¯) kell összeillleszteni.

Mássalhangzók

A szamogit nyelv 22 kemény mássalhangzót és azok lágyított változatát tartalmazza. A következő táblázat a kemény mássalhangzókat foglalja össze.

IPA	[b]	[t͡s]	[t͡ʃ]	[d]	[d͡z]	[d͡ʒ]	[f]	[g]	[x]	[j]	[k]	[l]	[m]	[n]	[p]	[r]	[s]	[ʃ]	[t]	[v]	[z]	[ʒ]
Szamogit	b	c	č	d	dz	dž	f	g	h	j	k	l	m	n	p	r	s	š	t	v	z	ž
Litván	b	c	č	d	dz	dž	f	g	h	j	k	l	m	n	p	r	s	š	t	v	z	ž
Magyar	b	c	cs	d	dz	dzs	f	g	h	j	k	l	m	n	p	r	sz	s	t	v	z	zs

A *dz* és *dzs* hangokat jelölő *dz* és *dž* betűkapcsolatok nem részei a szamogit és a litván ábécének, a balti nyelvekre alapvetően nem jellemző a betűkapcsolatos hangjelölés, ezért ezeket a hangokat/hangkapcsolatokat, és azokat jelölő betűkapcsolatokat nem tekintik egyetlen egységnek.

A *cs, s* és *zs* hangokat hacsekkel ellátott *c, s* és *z* betűk jelölik: *č, š* és *ž.*

A *j* hang kivételével minden mássalhangzónak van lágyított megfelelője, amelyet az írásrendszer nem jelöl. A mássalhangzókat az *i* hang lágyítja meg, mind a szinkróniában (pl.: *bruolis* [bruolʲis] 'fiútestvér), mind a dikróniában (pl.: *kels* [kelʲs] 'út' < *kelias* 'út'). (Ellentétben a litvánnal, ahol az [æ] és [e] hangok is lágyítanak.)

A szamogit és a litván mássalhangzórendszer nem különbözik egymástól érdemben.

Írás

A szamogit ábécé a következő betűket tartalmazza:

A a	Ā ā	B b	C c	Č č	D d	E e	Ē ē	Ė ė	Ė̄ ė̄	F f	G g	H h	I i	Ī ī	J j
K k	L l	M m	N n	O o	Ō ō	P p	R r	S s	Š š	T t	U u	Ū ū	V v	Z z	Ž ž

Általános alapelvek:

- A magánhangzók hosszúságát a betű fölé helyezett makron mutatja, amely nem a litván, hanem a lett helyesírást tükrözi.
- A *cs, s* és *zs* hangokat hacsekkel ellátott betűk jelölik.
- A mássalhangzók lágysága az írásképben nincs jelezve.

Hangtani megfelelések a szamogit és a litván között

A hangtani eltérések egy része már a korai időkben kialakult a más balti népekkel való együttélés nyomán.
Erről részletesebben: Nyugatbalti hatás a szamogitban.

A litván és a szamogit közötti szabályos hangmegfelelések főként a magánhangzókat érintik, a hivatkozott megfeleléseken túl a következők a legfontosabbak:
(Az első helyen a litván hangforma és példa, a második helyen pedig a szamogit áll, a példák mindig ugyanazt jelentik a két nyelvben.)

ė – ie	**o – uo**	**uo – ou**
tėvas – tievs ’apa’ *mėšlas* (sg.) *– miešlā* (pl.) ’bogyó’ *bėgimas – biegėms* ’futás’	*brolis – bruolis* ’fiútestvér’ *žodis – žuodis* ’szó’ *istorija – istuorėjė* ’történelem’	*duona – douna* ’kenyér’ *gruodis – groudis* ’december’ *skaičiuoti – skaitlioutė* ’számolni’

Az *an*, *en*, *in* és *un* hangkapcsolatok a balti nyelvekben egymástól különböző, az adott nyelvre vagy nyelvváltozatra jellemző hangváltozásokon mentek keresztül, amely hangváltozások a szamogit és a litván szabályos megfelelésekben is tetten érhetők. (A zárójelbe tett lett és latgal példa másodlagos átvétel.)

Eredeti hang	Litván	Szamogit	Lett	Latgal	Jelentés
*an	ą: *ąžuolas*	ō: *ōžouls*	uo: *ozols* [uozuols]	ū: *ūzuls*	’tölgy’
	an: *ranka*	on: *ronka*	uo: *roka* [ruoka]	ū: *rūka*	'kéz'
*en	ę: *šventi*	ėn: *šventintė*	in: *svinēt*	ie: *svieteit*	’ünnepelni’
	en: *penki*	ėn: *pėnki*	ie: *pieci*	ī: *pīci*	’öt’
*in	į: *įdomus*	i: *iduomos*	*(interesants)*	*(iņteresnys)*	’érdekes’

Főnévragozás

- A szamogit főneveknek hét nyelvtani esete van: alanyeset (N), tárgyeset (A), részeseset (D), birtokos eset (G), helyhatározói eset avagy lokatívusz (L), eszközhatározói eset avagy insztrumentálisz (I) és megszólító eset avagy vokatívusz (V). Az esetek száma megegyezik a litvánéval, míg a lettből és a latgalból hiányzik az eszközhatározói eset.
- A főneveknek két neme van: hímnem és nőnem. A korábban létezett semleges nem minden balti nyelvből eltűnt.
- A szamogitban három nyelvtani szám található: egyes szám, kettes avagy kettős szám és többes szám. A kettes szám a főnévragozásban csak a szamogitban őrződött meg a balti nyelvek közül. A litvánban még fellelhető a nyoma a személyes névmások ragozásában, de használata nem általános, és az alakok nagy fokú változatosságot mutatnak. A lettből és a latgalból a kettes szám teljesen kiveszett.
- A szamogitban öt ragozási osztályt avagy deklinációt különböztetnek meg. A litvánban szintén öt, a lettben és a latgalban hat-hat deklináció található. A szamogitban és a litvánban alapvetően a szóhangsúly elmozdulása és minősége (ereszkedő és emelkedő), a lettben és a latgalban a ragok alapján sorolják a ragozási osztályokba a szavakat. A szamogitban az első és a második deklináció tekinthető aktívnak, azaz az újonan átvett szavak ezekbe a ragozási osztályokba kerülnek be, míg a többi ragozási osztály jellemzően nem bővül és csak kevés szó található benne.

Az I. deklináció

Az első deklinációba *-s*, *-is* és *-īs* végződésű hímnemű főnevek tartoznak.

Az I. deklináció

	’férfi’		’ördög’		’fa’		’ló’	
	Szamogit	**Litván**	**Szamogit**	**Litván**	**Szamogit**	**Litván**	**Szamogit**	**Litván**
	-s	**-as**	**-s**	**-ias**	**-is**	**-is**	**-īs**	**-ys**
	vīrs	**vyras**	**velns**	**velnias**	**medis**	**medis**	**arklīs**	**arklys**
	Egyes szám							
N	vīrs	vyras	velns	velnias	medis	medis	arklīs	arklys
A	vīra	vyrą	velnė	velnią	medė	medį	arklė	arklį
D	vīrou	vyrui	velniou	velniui	mediou	medžiui	arkliou	arkliui
G	vīra	vyro	velni	velnio	medi	medžio	arkli	arklio
L	vīrė	vyre	velnie	velnyje	medie	medyje	arklie	arklyje
I	vīro	vyru	velnio	velniu	medio	medžiu	arklio	arkliu
	Kettes szám							
N	vīro	—	velnio	—	medio	—	arklio	—
A	vīro	—	velniū	—	mediu	—	arkliū	—
D	vīram	—	velnem	—	medem	—	arklem	—
G	vīru	—	velnio	—	medio	—	arklio	—
L	vīrūs	—	velniūs	—	mediūs	—	arkliūs	—
I	vīrās	—	velnēs	—	medēs	—	arklēs	—
	Többes szám							
N	vīrā	vyrai	velnē	velniai	medē	medžiai	arklē	arkliai
A	vīrus	vyrus	velniū	velnius	mediu	medžius	arkliū	arklius
D	vīrams	vyrams	velnems	velniams	medems	medžiams	arklems	arkliams
G	vīru	vyrų	velnius	velnių	medius	medžių	arklius	arklių
L	vīrūs	vyruose	velniūs	velniuose	mediūs	medžiuose	arkliūs	arkliuose
I	vīrās	vyrais	velnēs	velniais	medēs	medžiais	arklēs	arkliais

Az alanyesetű alakok esetvégződéseinek sokfélesége a legjobban a litvánban őrződött meg, ez nyújt tájékoztatást az első deklinációs szavak ragozásának különbözőségére. A többi említett nyelvben az utolsó szótagban magánhangzóredukció következett be.

- Az *-as* végű szavak utolsó szótagi magánhangzója csak a litvánban maradt meg: lit. *tėvas* 'apa' - sgt. *tievs* - lett *tēvs* 'apa' - ltg. *tāvs* 'apa'.
- Az *-ias* végű szavkban szintén eltűntek a magánhangzók, de az *i* eltűnése előtt palatalizálta az előtte álló mássalhangzót: lit. *kelias* 'út' - sgt. *kels* [kelʲs] - lett *ceļš* 'út' - ltg. *ceļš* 'út'.
- Az *-is* végű szavak a szamogitban alapvetően megőrződtek: lit. *medis* 'fa' - sgt. *medis*.
- Az *-īs* végű litván és szamogit szavaknak csak a helyesírásuk eltérő: lit. *arklys* [arklʲiːs] 'ló' - sgt. *arklīs*.
- A litvánban *-is* végű szavaknak megfelelő latgal szavak közül csak azokban maradtak meg az utolsó szótagi magánhangzók, ahol az hátul képzett [ɨ]-vé változott: lit. *putytis* 'fióka, csibe', lett *putns* 'madár - ltg. *putnys* [putnɨs] 'madár'.
- A lettben és a latgalban az *-is* végű szavak egy külön (második) deklinációba tartoznak. Ezek a litván *-is* és *-ys* végű szavakkal rokoníthatók.

A II. deklináció

A második deklinációba -*a*, -*ė* és -*ie* végű nőnemű szavak tartzonak.

A II. deklináció

	’nap’		’hattyú’		’templom’		’csillag’	
	Szamogit	**Litván**	**Szamogit**	**Litván**	**Szamogit**	**Litván**	**Szamogit**	**Litván**
	-a	**-a**	**-ė**	**-ė**	**-ė**	**-ia**	**-ie**	**-ė**
	dėina	**diena**	**golbė**	**gulbė**	**bažnīčė**	**bažnyčia**	**žvaigždie**	**žvaigždė**
	Egyes szám							
N	dėina	diena	golbė	gulbė	bažnīčė	bažnyčia	žvaigždie	žvaigždė
A	dėina	dieną	golbės	gulbę	bažnīčės	bažnyčią	žvaigždies	žvaigždę
D	dėinā	dienai	golbē	gulbei	bažnīčē	bažnyčiai	žvaigždē	žvaigždei
G	dėinuos	dienos	golbė	gulbės	bažnīčė	bažnyčios	žvaigždė	žvaigždės
L	dėinuo	dienoje	golbie	gulbėje	bažnīčiuo	bažnyčioje	žvaigždie	žvaigždėje
I	dėino	diena	golbi	gulbe	bažnīči	bažnyčia	žvaigždi	žvaigžde
	Kettes szám							
N	dėinė	—	golbė	—	bažnīčė	—	žvaigždė	—
A	dėinė	—	golbiu	—	bažnīčiu	—	žvaigždiū	—
D	dėinuom	—	golbiem	—	bažnīčiuom	—	žvaigždiem	—
G	dėinū	—	golbė	—	bažnīčė	—	žvaigždė	—
L	dėinuos	—	golbies	—	bažnīčiuos	—	žvaigždies	—
I	dėinuom	—	golbiem	—	bažnīčiuom	—	žvaigždiem	—
	Többes szám							
N	dėinas	dienos	golbės	gulbės	bažnīčės	bažnyčios	žvaigždės	žvaigždės
A	dėinas	dienas	golbiu	gulbes	bažnīčiu	bažnyčias	žvaigždiū	žvaigždes
D	dėinuoms	dienoms	golbiems	gulbėms	bažnīčiuoms	bažnyčioms	žvaigždiems	žvaigždėms
G	dėinū	dienų	golbės	gulbių	bažnīčės	bažnyčių	žvaigždės	žvaigždžių
L	dėinuos	dienose	golbies	gulbėse	bažnīčiuos	bažnyčiose	žvaigždies	žvaigždėse
I	dėinuoms	dienomis	golbiems	gulbėmis	bažnīčiuoms	bažnyčiomis	žvaigždiems	žvaigždėmis

Az azonos nominatívuszi végződésű eltérű ragozására ismét a rokon nyelvi megfelelők nyújtanak magyarázatot.

- Az *-a* végződés minden említett nyelvben azonos alakban megmaradt: lit. *diena* 'nap' - sgt. *dėina* - lett *diena* - ltg. *dīna*. (A litvánban ezek harmadik, a lettben és a latgalban negyedik deklináció szavak.)
- Az *-ė* végű szavak bizonyos fokú hasonlóságot mutatnak, a litván szóvégi hosszú magánhangzó a lettben és a latgalban lerövidült, a szamogitban [ɤ] hanggá vált: lit. *žemė* [ʒɛmeː] 'föld' - sgt. *žemė* [ʒemɤ] - lett *zeme* [zɛmɛ] - lgt. *zeme* [zɛmɛ]. (Az *-e* végű lett és latgal szavak egy külön (ötödik) deklinációt alkotnak.)
- A litvában az *-ia* végű szavak ragozása tulajdonképpen megegyezik az *-a* végűekével, amely elé egy *i* hangot toldunk. A szamogitban a szóvégi *-ia* helyén minden esetben *-ė*-t találunk, ezeknek a szavaknak eltérő a ragozásuk az *-ė*-ből létrejövőkétől: datívuszban, lokatívuszban és insztumentáliszban az *-a* végű szavak deklinációjából származó alakokkal találkozhatunk. A lettben és a latgalban az *-ia* végű szavaknak *-a* végűek felenek meg: lit. *bažnyčia* 'templom' - sgt. *bažnīčė* - lett *baznīca* - ltg. *bazneica*.
- A szabályos litván *-ė* > szamogit *-ie* hangváltozás néhány szó esetében szóvégen is végbement, a lettben és a latgalban csak a rövidülés történt meg: lit. *žvaigždė* 'csillag' - sgt. *žvaigždie* - lett *zvaigzne* - ltg. *zvaigzne*.

A III. és a IV. deklináció, rendhagyó szavak

A harmadik deklinációba **-***ės* végű nőnemű szavak, a negyedik deklinációba pedig **-***os* végű hímnemű szavak tartzonak.

A III. és a IV. deklináció, rendhagyó szavak

	III. deklináció				IV. deklináció		Rendhagyó	
	'vár'		’fog’		’fia’		’kutya’	
	Szamogit	**Litván**	**Szamogit**	**Litván**	**Szamogit**	**Litván**	**Szamogit**	**Litván**
	-ės	**-is**	**-ės**	**-is**	**-os**	**-us**		
	pėlės	**pilis**	**dontės**	**dantis**	**sūnos**	**sūnus**	**šuo**	**šuo**
	Egyes szám							
N	pėlės	pilis	dontės	dantis	sūnos	sūnus	šou	šuo
A	pėlėis	pilį	dontėis	dantį	sūnaus	sūnų	šonėis	šunį
D	pėlē	piliai	dontiou	dančiui	sūnou	sūnui	šoniou	šuniui
G	pėli	pilies	donti	danties	sūno	sūnaus	šoni	šuns
L	pėlie	pilyje	dontie	dantyje	sūnuo	sūnuje	šonie	šunyje
I	pėlėm	pilimi	dontėm	dantimi	sūno	sūnumi	šonėm	šuniu
	Kettes szám							
N	pėlė	—	dontio	—	sūno	—	?	—
A	pėliū	—	dontū	—	sūnū	—	?	—
D	pėlėm	—	dontėm	—	sūnam	—	?	—
G	pėlė	—	dontio	—	sūno	—	?	—
L	pėlīs	—	dontīs	—	sūnūs	—	?	—
I	pėlėms	—	dontėms	—	sūnās	—	?	—
	Többes szám							
N	pėlis	pilys	dontis	dantys	sūnā	sūnūs	šonis	šunys
A	pėliū	pilis	dontū	dantis	sūnū	sūnus	šonū	šunis
D	pėlėms	pilims	dontėms	dantims	sūnams	sūnums	šonėms	šunims
G	pėlis	pilių	dontis	dantų	sūnus	sūnų	šonis	šunų
L	pėlīs	pilyse	dontīs	dantyse	sūnūs	sūnuose	šonīs	šunyse
I	pėlėms	pilimis	dontėms	dantimis	sūnās	sūnumis	šonėms	šunimis

- Az *-ės* végű szavak megfeleltethetők a litván *-is* végűeknek, ezek mind a szamogitban, mind a litvánban kétféle ragozásúak. A lettben és a latgalban eltűnt az utolsó szótagi magánhangzó, a latgalban az előtte álló hang palatalizálódott: lit. *pilis* 'vár, kastély' - sgt. *pėlės* - lett *pils* - ltg. *piļs*. (A litván *-is* végű szavak a negyedi, deklinációba tartoznak, a lett és latgal megfelelők hatodik deklinációsok.)
- Az *-os* végű szavak a litvában és a lettben *-us* végűek, a latgalban eltűnt az utolsó szótagi magánhangzó, bár létezik *-us* végű deklináció, de ide csak tulajdonnevek tartoznak: lit. *alus* 'sör' - lett *alus* - ltg. *ols*. (Az *-us* végű szavak a litvánban a második deklinációba, a lettben a harmadik deklinációba tartoznak.)

A személyes névmások

Az első és második személyű névmások minden balti nyelvben azonos eredetűek, a harmadik személyű személyes névmások viszont nagy változatosságot mutatnak, vélhetően az egyes nyelvek külön életében alakultak ki. A litvánban és a latgalban a *jis/ji*, a lettben *viņš/viņa*, a szamogitban pedig *ons/ana* alakú névmás szilárdult meg.
Lásd még: Lett, latgal és litván szókészleti különbségek.

A személyes névmások esetében nem csak a szamogitben, de a litvánban is megőrződtek a kettes számú alakok, ezeket azonban nem használják, csak a szépirodalomban lelhetők fel. Az alakok nagyfokú változatosságot mutatnak mind a két nyelv esetében.

Személyes névmások

	Szamogit	Litván	Szamogit	Litván	Szamogit	Litván	Szamogit	Litván
	'én'		’te’		’ő (hn.)’		’ő (nn.)’	
	Egyes szám							
N	aš	aš	to	tu	ons	jis	ana	ji
A	monės	mane	tavės	tave	anuo	jo	anuos	jos
D	monėi	man	tavėi	tau	anam	jam	anā	jai
G	monė(m)	manęs	tavė(m)	tave	anou	jį	anou	ją
L	monie	manyje / many	tavie	tavyje / tavy	anamė	jame	anuo	joje
I	monėm	manimi / manim	tavėm	tavimi / tavim	anou	juo	anou	ja
	Kettes szám							
	’mi ketten’		’ti ketten’		’ők ketten (hn.)’		’ők ketten (nn.)’	
N	?	mudu (hn.) / mudvi (nn.)	?	judu (hn.) / judvi (nn.)	anodo	jiedu	anodvė	jos abi / jiedvi
A	?	mudu (hn.) / mudvi (nn.)	?	judu (hn.) / judvi (nn.)	anodom	jiedvi / judviejų	anodvėm	jų abiejų / jiedvi
D	?	mudviem	?	judviem	anodom	judviems / jodviem	anodvėm	joms abiems / jodviem
G	?	mudviejų	?	judviejų	anodo	judu / judviejų	anodvė	jas abi / jųdviejų
L	?	mudviese	?	judviese	—	jiedviese	—	jiedviese
I	?	mudviem	?	judviem	anodom	judviem / jodviem	anodvėm	jomis abiem / jodviem
	Többes szám							
	’mi’		’ti’		’ők (hn.)’		’ők (nn.)’	
N	mes	mes	jūs	jūs	anėi	jie	anuos	jos
A	mūsu/mūsa	mus	jūsu	jus	anūm	jų	anū(m)	jų
D	moms	mums	joms	jums	anėms	jiems	anuoms	joms
G	momis	mūsų	jomis	jūsų	anous	juos	anas	jas
L	momis(o)	mumyse	jomis(o)	jumyse	anous	juose	anuos	jose
I	momis	mumis	jomis	jumis	anās	jais	anuom(i)s	jomis

Szövegminta

A Miatyánk szamogitül, litvánul és magyarul.

Szamogitül **Tievė mūsa**	Litvánul **Mūsų Tėve**	Magyarul **Miatyánk**
Tievė mūsa, katros esi dongou, tebūn švėnts Tava vards, Teatein Tava karalīstė, Tebūn Tava valė kap dongou, tēp ė ont žemės. Kasdėinėnės dounas douk mums šėndėin Ėr atleisk mums mūsa kaltės kap ė mes atleidam sava kaltininkams Ė neleisk mūsa gundītė, bet gelbiek mumis nu pėkta. Amėn.	Mūsų Tėve, kuris esi danguje, tebūnie šventu laikomas tavo vardas. Teateinie tavo karalystė. Tejvyksta tavo valia, kaip danguje, taip ir žemėje. Kasdieninės mūsų duonos duok mums šiandien. Ir atleisk mums mūsų kaltes, kaip ir mes esame atleidę savo kaltininkams. Ir neįvesk mūsų į pagundymą, bet gelbėk mus nuo pikto. Amen.	Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy, szenteltessék meg a Te neved. Jöjjön el a Te országod. Legyen meg a Te akaratod, amint a mennyben, úgy a földön is. Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma. És bocsásd meg vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek. És ne vígy minket kísértésbe, de szabadíts meg a gonosztól. Ámen.

Litvánia himnusza szamogitül és litvánul.

Szamogitül Lietovuos himnos	Litvánul Lietuvos himnas
Lietova, Tėvīn mūsa, Tu didvīriu žeme, Ėš praeiteis Tava sūnā Te stiprībė seme.	Lietuva, Tėvyne mūsų, Tu didvyrių žeme, Iš praeities Tavo sūnūs Te stiprybę semia.
Tegu Tava vakā ēna, Vėin takās dorībes, Tegu dėrba Tava nauda I žmoniu gėrībe.	Tegul Tavo vaikai eina Vien takais dorybės, Tegul dirba Tavo naudai Ir žmonių gėrybei.
Tegu saulė Lietovuo Tomsumas prašalėn, Ė šviesa, ė tėisa Mūsa žīngsnios telīd.	Tegul saulė Lietuvoj Tamsumas prašalina, Ir šviesa, ir tiesa Mūs žingsnius telydi.
Tegu meilė Lietovuos, Deg mūsa šėrdīs, Vardan tōs Lietovuos Veinībė težīdė!	Tegul meilė Lietuvos Dega mūsų širdyse, Vardan tos Lietuvos Vienybė težydi!

Jegyzetek

1. Bojtár 1997.
2. A nyelvek elnevezésében rendre el szokták hagyni a képzőket és az alanyesetű esetvégződést is, pl.: német *lettisch* > magyar *lett*; újabban megnevezett nyelveknél azonban gyakori a terület alapú *-i* képzős változat, pl.: angol *welsh* : magyar *walesi*. Általában a gyakori birtokos esetű végződést is elhagyják, pl.: vepsze *vepsän kel'* : magyar *vepsze nyelv*; de előfordulnak olyan nevek is, amelyekben az adott név birtokos esetben áll, pl.: võro *võro kiil* > magyar *võro nyelv*.
3. Bojtár 1997: 172.
4. A mai Lettország Zemgale területén élők történelmi elnevezése.

Források

- Bojtár Endre 1997. *Bevezetés a baltisztikába*. Osiris Kiadó, Budapest. [1] (http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/bevezetes-baltisztikaba/index.html)
- Lagzi Gábor 2008. *Kisebbségi kérdés, nemzeti kisebbségek Észtországban, Lettországban és Litvániában a rendszerváltást követő időszakban.* EÖKK. Budapest. [2] (https://web.archive.org/web/20100120053418/http://www.eokik.hu/data/files/123541324.pdf)

Kapcsolódó szócikkek

- Litvánia és kultúrtája: Szamogitia.
- A balti nyelvek: Litván nyelv, Lett nyelv, Latgal nyelv.
- Ez az oldal sokban hagyatkozik ezen szócikk angol (Samogitian dialect), német (Schemaitisch), finn (Samogiitti), litván (Žemaičių tarmė) és szamogit (Žemaitiu kalba) nyelvű változatára.
- A litván nyelv nyelvjárásainak felosztása eredeti nyelven a litván Lietuvių kalbos tarmės című oldalról való.

Külső hivatkozások

- (litván) A szamogit nyelvről (http://samogitia.mch.mii.lt/KALBA/raspamatai.lt.htm)
- A Miatyánk minden nyelven (http://www.prayer.su/other/all-languages.html)

- (szamogit) Egyházi szövegek szamogitül (http://samogitia.mch.mii.lt/kultura/Sventas_mises.htm)